

Innspill om språk på IML-samling i Danmark, 12.04.08

Av Tore Laugerud, Areopagosprest, Norge

1. Troen på den treenige Gud er flerspråklig

Gudsbildet er et av de viktigste særtrekk ved den kristne tro. Vi tror på en treenig Gud. Treenigheten betyr at Gud er et fellesskap i fullkommen enhet. Et fellesskap er ikke unisont, det taler med forskjellige stemmer. Og samtidig er det en enhet i fellesskapet som får de mange stemmer til å utfylle hverandre, i stedet for å adskilles. Dette henger nært sammen med Helligåndens gjerning, hun som er enhetens bånd. Da Helligånden ble gitt på pinsedag, oversatte Ånden selv Peters tale til tilhørernes ulike språk. Jeg tenker at dette er et kraftfullt tegn på kristentroens flerspråklighet, gitt på kirkens fødselsdag, et tegn som viser vei for disiplenes oppdrag – også IMLs.

2. Det finnes ikke et standardisert kirkespråk

Troens flerspråklighet kommer til uttrykk ved at kristentroens Hellige skrifter oversettes. Dette er en helt annen historie enn for eksempel Islams. Islams underkastelse under den ene Gud får et unisont uttrykk ved at Koranen ikke oversettes, ja, den kan ikke oversettes. Det er den arabiske teksten, og bare den, som er den ene Guds ord. Det finnes ikke noe slikt standardisert kirkespråk. Riktignok rommer historien mange forsøk på språklig ensretting, kanskje tydeligst i den katolske kirkelatinen. Kreftene som vil ha språklig ensretting kan ha ulike motiver. Noen ganger kan vi se en positiv omsorg for kirkens fellesskap. Andre ganger gjennomskuer vi utøvelsen av en kontroll, som skal sikre kirkelige og organisasjonsmessige maktforhold. Her må vi oppøve en evne til å skjelne. Hvis vi møter krav om å tilpasse vårt språk til en kirkelig standard, hva er det da som beveger kravet?

3. Inkarnasjon betyr kontekstualisering

Kristentroens sentrale skikkelse er Jesus. Vi tror at han er Guds evige skaperord, kommet i kjøtt og blod. Evangeliet er ordet om ham som er Ordet. Derfor er det et sakramentalt ord; det skaper hva det nevner. Sacra betyr Hellig. At vi holder Bibelen for Hellig, betyr dypest sett at den er bærer av Guds nærvær. Ordet, både Skriftens og prekenens ord kan opplyse oss, lære oss, inspirere oss, men dets fremste funksjon er at det gjør Gud nærværende. Når vi lytter kommer han nær og virker i oss. Inkarnasjonen skjedde ikke bare på ett sted for 2000 år siden. Kristus fortsetter å inkarneres i nattverdens brød og vin, og i ordet – på stadig nye steder. Ordet inkarneres alltid i en bestemt kontekst. Ingen har snakket så dyptgripende om Jesu handlende nærvær i ordet som Martin Luther. Dette ledet ham til en erkjennelse av at Bibelen ikke bare måtte oversettes til tysk, men til folkespråket. Og hans prekener talte folkespråket i Wittenberg. Dette gir et apropos til diskusjonen om IMLs språk som jeg vil komme tilbake til.

4. Misjon er inkludering av nye grupper

Apostlenes gjerninger 1-11 tegner et bilde av misjon som en inkluderingsbevegelse ledet av Helligånden, av nye grupper i kirkens fellesskap. Denne bevegelsen er en fortsettelse av Jesu mottagelse av de utstøtte gruppene i det jødiske samfunnet, tegnet skarpest hos evangelisten Lukas, Apostelgjerningenes forfatter. Lukas ser inkluderingsbevegelsen fortsette etter påske gjennom den språklige inkluderingen på pinsedag (Ap.gj.2), inkluderingen av de halvjødiske samaritanerne, mennesker med et fysisk handikap gjennom dåpen av den etiopiske hoffmann

(kap. 8), de Gudfryktige - ikke-jødiske sympatisører med jødedommen - gjennom dåpen av Kornelius (kap 10) og til slutt inkluderingen av hedningene i Antiokia (kap. 11). Inkludering av nye grupper har en språklig side. Da nærmer jeg meg den konkrete diskusjonen om IMLs språk, men først har jeg enda en ting til i denne teologiske og historiske plattformbyggingen.

5. Misjon må tale hjertespråket, særlig der mennesker står i identitetskamper

Kristendommen er hjertets religion, den fremhever troen og tillitten som en tilslutning som må komme innenfra. Jesus fremhevet stadig det som er i hjertet og som kommer fra hjertet. Misjonærer har til alle tider erfart at for å nå menneskenes hjerter, er det viktig å tale hjertespråket, dvs det språket der mennesket er mest hjemme, mest seg selv. Særlig er dette viktig når alternativene er å tale språk som gir tilhøreren negative assosiasjoner. Jeg har vært evangelist-misjonær på vest-Madagaskar. Der var det viktig å bruke vestkystdialekt og helst unngå standardisert gassisk, fordi den standardiserte gassisk bygget på dialekten til innlandsfolket, som var kystfolkets historiske fiender. Språk og identitet er tett sammenvevet, og en misjonsbevegelse må være våken for mulige identitetskamper som mennesker står i.

6. Språkarbeid er en viktig utfordring

Jeg har foretatt denne lille omvei til temaet for å vise at det både i teologien og i historien ligger en invitasjon til kirken – og ikke minst til den misjonerende kirke – om å ”oversette evangeliet”, og en utfordring til å arbeide bevisst med språket. Kanskje er det feil å kalle det en omvei, kanskje er det en viktig vei å gå for å få et større perspektiv på det spørsmål som handler om IML sitt språk. Til det kommer jeg nå. Jeg oppfatter IML som et spesialisert misjonsforetak med et særlig kall til å formidle evangeliet til nyåndelige grupper, med det formål å utvide det kristne fellesskapet ved at det inkluderer disse gruppene. I lys av dette er det klart at språket, også forstått som uttrykksformene, blir et svært viktig tema for diskusjon.

7. Vi må våge å tale – og tale sammen

I denne diskusjonen må vi være oss bevisst den kommunikasjonsutfordringen vi står overfor. Den danske rapporten ”Tro i tiden” peker på at kirke og nyåndelighet ofte kan bruke de samme ordene, men legge avvikende innhold i dem. Motsatt er det også mulig å gjenkjenne innholdet når vi bruker forskjellige ord. Rapporten er inne på noe viktig når den sier: ”Det er behov for at kirken arbeider med problematikken omkring språkets utvikling og tolkning i møtet mellom forskjellige kulturer. Det er viktig å forstå hvornår vi sier noe forskjellig, selv om vi bruker de samme ord; hvornår vi sier det samme, men bruker forskjellige ord, og hvornår vi taler om noe vidt forskjellig med vidt forskjellige begreber”.

Det er ingen enkle løsninger på denne utfordringen, men vi kan lete etter ledetråder. Den kristne oversettelsehistorien viser at det er viktig å nøye veie hvilke begreper en velger å bruke. Ingen oversettelse er en eksakt gjengivelse, men bringer inn nye elementer og nyanser. Det *kan* gjøre troen større ved at den beveges henimot den pleroma, den fylde som Paulus taler om, en fylde som ingen eier, men som kirken beveger seg mot som et mål. Men uheldige valg av ord kan og føre til utvanning. Denne bevegelsen kan vi ikke kontrollere. Men det er noe som kommer oss til hjelp. Det er en indre dynamikk i den språklige utvekslingen. Ved at vi taler sammen blir vi mer kjent med hva den andre mener. Det å tale sammen bygger mao en større språklig fellesplattform. Så må vi våge å tale i djerv tillitt til at det i seg selv fører oss nærmere hverandre, og samtidig kontinuerlig avveie våre ord- og språkvalg.

Midt i denne prosessen er Helligånden skjult til stede og handler. For meg er Johannesevangeliet en funkende ledestjerne. Skriftet viser hvordan det er mulig å oversette et arameisk evangelium til et språk farget av hellenistisk kultur og religiøsitet, uten at det skjer

en oppløsning eller utvanning. Tvert i mot styrkes og skarpstilles kristentroens trinitariske enhetskarakter og troen får en langt større fylde. Johannesevangeliet er en inspirasjonskilde, men og et viktig objekt for studium og refleksjon for en bevegelse som vår. Jeg ønsker at noen kunne gi oss større innsikt i dette evangeliets brukshistorie.

8. Trenger vi spesialiserte språk for spesifikke målgrupper?

Et viktig spørsmål for IML er hvor spesialisert språket skal være for å nå spesifikke religiøse målgrupper. Det er et spørsmål som har mange sider. Jeg har allerede nevnt at reformasjonen skapte åndelig oppvåkning ved å uttrykke evangeliet på dagligspråket, det språket som formaterer menneskenes hverdag. Det samme så vi i Norge i 18-tallets lekmannsvekkelser. Ordets hellighet ligger ikke i at det er et religiøst uttrykk, men i at det formidler Guds nærvær. Inkarnasjonen peker henimot Guds nærvær i det dagligdagse. Hvordan kan språket vårt formidle dette? Dersom en gjør det til en bestemt målgruppes språk, risikerer en ikke da å gjøre det til et internspråk som ekskluderer andre grupper. Kanskje er dette noe av bakgrunnen for at IML sitt språk nå kommer opp til diskusjon?

I alle fall er den danske rapporten inne på dette. Jeg siterer: ”Ser man på samtalene i deres helhet, er den teosofiske tradisjon klart den mest betydningsfulle fortolkningsramme... Teosofiens fortolkning av kristendom og av begreper som karma og reinkarnasjon skinner også i gjennom hos personer som ikke eksplisitt bekjenner seg til en teosofisk tradisjon. Det er derfor en utfordring for Folkekirken, å sette seg inn i den teosofiske tenkning og forholde seg til den”. (s. 37) Samtidig peker rapporten på at det ofte er en forskjell mellom hvordan religiøsitet kommer til uttrykk i mer klassiske former og blant menige brukere. Jeg siterer: ”Det er vort inntrykk at en rekke begreper tolkes og brukes på en annen måte hos de ”menige” brukere, for hvem den østlige inspiration kun er et delement i den individuelle spirituelle identitet”. I tillegg kommer at språk ikke er statisk, det endres og utvikles kontinuerlig med kulturmøtet som motor. Så igjen, hvor spesialisert skal IMLs språk være for en bestemt målgruppe. Hva hvis denne målgruppe ikke lenger er bevegelsens hovedstrøm? Hvordan ta høyde for de kontinuerlige endringene i språkets utvikling?

9. Det er vanskelig for mange å forholde seg til flerspråklighet

Kanskje er det også en utfordring for en bevegelse som IML at det er vanskelig for mange å forholde seg til at kristen tro uttrykkes med svært ulike språk. Norge og Danmark er i et globalt perspektiv ekstremt monokulturelle og enspråklige samfunn, samfunn som er lite trent i å forholde seg til flerspråklighet. Men også moderniteten som disse samfunnene kommer ut av gjør dette utfordrende. Modernitetens differensieringsprosesser førte på en måte til at vi fikk mange språk: et for politikk, et annet for religion, et for naturvitenskap, et for sosiologi og et annet for psykologi, osv. Men disse språkene er skilt fra hverandre i sektorer med skarpe grenser. Moderne mennesker har en forventning om at psykologi skal lyde på en bestemt måte, sosiologi på en annen, osv. På samme måte skal kristendom lyde på en bestemt måte, og nyreligiøsitet på en annen.

I Norge har religionshistorikeren Lisbeth Mikaelson analysert Helge Hognestads forfatterskap. Hognestad var prest i Dnk, ble avsatt for å ha erstattet kristen tro med New Age, men kom tilbake igjen etter mange år. Han er i Norge en viktig symbolperson for nyåndeligheten. Ut fra språket han bruker, konkluderer Mikaelson med at Hognestad befinner seg innenfor New Age, også etter at han kom tilbake som prest i Dnk. Denne konklusjonen står i kontrast til Hognestads eget uttrykk for at det har skjedd viktige ting, både med kirken og med ham selv, som gjør at han nå, i motsetning til tidligere, kan stå med ærlighet i kirkens tjeneste som prest. Jeg skal ikke gå inn i den diskusjonen her. Poenget mitt er at dersom

religionshistorikere og sosiologer i Danmark skulle undersøke IMLs sitt språk, vil jeg anta at de lett vil kunne rubrisere IML som en nyreligiøs bevegelse. Det er ikke uproblematisk for en bevegelse som ønsker å stå midt i kirken og påvirke denne. Da trenger man tillitt, og jeg vil anta at mange også i kirken har vanskeligheter med å forstå hva IML er. Hvilke utfordringer dette bringer den andre veien, inn mot de nyreligiøse bevegelser, vet jeg lite om.

10. IML Norge har valgt å legge en bredere språklig plattform

Da IML Norge i fjor skulle lage en ny brosjyre, valgte de å legge en bredere språklig plattform enn IML-Danmark. Vi ønsket ikke å sikte oss så presist inn mot de mest nyåndelige, men å begynne litt lenger ut blant ”vanlige” folk. I stedet for å benytte sakral billedbruk og religiøse motiver, tok vi utgangspunkt i hverdagssituasjoner. I diskusjonen var det en drakamp om man skulle ta inn mange av IML ordene. Resultatet ble et kompromiss. Brosjyrens forside viser en ung kvinne ved et kafebord med en kaffekopp. Hovedteksten lyder: ”Sulten på noe som ikke er mat”? Nederst står det: ”Vi mennesker kan kjenne på en eksistensiell sult, som får oss til å lete etter visdom og krefter som er utenfor hva vi ser og erfarer på egenhånd”. På s 2 presenteres IML som et svar på dette. Her er språket nokså allment religiøst, men man benytter noen av IML uttrykkene. På s. 3 inviteres det til de forskjellige IML-aktiviteter. På baksiden presenteres historien om IML med utgangspunkt i Oles åndelige erfaringer i Betlehemskirken. Til slutt kommer det et bibelord/et Jesusord som tar opp igjen spørsmålet fra forsiden er du sulten - nemlig ordet om Jesus som livets brød.

Vi ønsket å kommunisere IML's budskap i en form som også møtte folk som kanskje har deltatt på et kurs, uten å være på innsiden av en bevegelse. Vi ønsket å lokke nye i det religiøse landskapet, og samtidig si at vi tar åndelige erfaringer på alvor. Vi fikk gode tilbakemeldinger på brosjyren under høstens alternativmesse. Den synes i alle fall å fungere inn på slike brede ”markeder” som alternativmessene er. Under denne språklige strategien ligger det også en forståelse av nyåndeligheten som den nye folkereligiøsiteten. I Norge har vi hatt forskere som har levert spennende perspektiver på nyåndelighet som folkereligiøsitet, og de kirkelige miljøene har også bidratt til å bevisstgjøre om den brede, folkelige utfordringen som nyåndeligheten representerer. Historien om vår prinsesse Marta Louises engleskole er en illustrasjon på dette. Så skal det også føyes til at IML-Norge ønsker å rekruttere flere ”hverdagsmennesker” for å unngå at miljøet blir for smalt, og at vi blir sittende med altfor mange mennesker med tunge lidelser som vi dessverre ikke makter å følge opp på en måte de trenger. Vi ser et behov for å skape en større balanse i vår bevegelse.

11. ”Kirken i møte med den åndelige lengsel” ga gjenklang innen nyreligiøsiteten

Til slutt noen erfaringer og refleksjoner i lys av mitt eget arbeid. I 1999 ble jeg bedt om å skrive en betenkning til kirkemøtet om Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid. Jeg tenkte straks at hovedutfordringen var å finne det riktige språket for å reise dette anliggendet i kirken. Betenkningen er ikke skrevet med nyreligiøse bevegelser som målgruppe. Den er rettet til Kirkemøtet og har et dobbelt sikte: Å kalle kirkens folk til et spirituelt liv og praksis og å bevege kirken til å møte den åndelige søken i tiden som tar andre veier, bl.a. inn i nyåndeligheten. Likevel opplevde jeg at straks betenkningen hadde kommet ut, ringte Helge Hognestad og uttrykte sin store tilfredshet. Straks etter tok Øyvind Solum, lederen av Alternativt Nettverk, kontakt. Han hadde lest betenkningen med stor interesse, og inviterte meg til et hovedseminar på Alternativmessa i Oslo med temaet: ”Står nyåndeligheten med nødvendighet i motsetning til kirken, eller kan den like gjerne være en del av denne”. En annen av seminardeltagerne var for øvrig Asger Lorentzen fra Danmark, som også uttalte seg i sympatiserende ordelag og tok kontakt også etterpå. Betenkningen omtaler nyåndeligheten i respektfulle ordelag og holder den fram som en utfordring til kirken. Likevel har jeg et

bestemt inntrykk av at det var noe mer enn det som tiltrakk dem. Noe som har med språket å gjøre. Hva kan det ha vært ?

12. Ordenes rom er viktig

Det er selvsagt vanskelig å svare for andre, men jeg kan si noe om hva jeg la vekt på i arbeidet med språket. Jeg prøver å formidle slik at det merkes at det jeg sier er erfaringsbasert, og samtidig forankret midt i kirkens tro. Jeg er svært inspirert av det språket Notto Thelle anvender i sine populærvitenskapelige bøker. I en artikkel til hans 65-årsdag, formet som et brev med tittelen ”Kjære Notto”, skriver jeg: ”Jeg la merke til måten du snakket på. Du snakket slik at man lyttet. Det var ikke fordi du kom med store ord og bastante påstander. Tvert i mot. Du talte lavmelt og var mild i formen. Man merket en usminket ærlighet. Ordene dine virket nye, og vinklingene var originale..... Når jeg tenker etter var ordene du brukte gamle, og vinklingene dine var nok ikke alltid originale. Når jeg allikevel fornemmer en friskhet i det du formidlet, handler det kanskje mer om måten du brukte språket på. Jeg tenker på deg som en ”musiker” som bruker språket som et instrument for å åpne rommet, utvide landskapet og drive tilhøreren fremover.” Notto har selv formulert sin språkbruk slik: ”Jeg har likevel kommet til at det avgjørende ikke er formuleringsevne og retorisk dyktighet, men det rom ordene lyder i. Og ikke minst det rom ordene Skaper. Vi må gjenspeile opplevelsen av troen som et stort rom, gjerne et landskap der mennesker kan vandre inn og få et språk ved å høre og tale, se, erfare og oppleve. Men de må ha luft omkring seg. Og de må være frie til å vandre ut igjen”. Altså: det rom ordene lyder i og skaper er kanskje det viktigste.

13. Å berøre lengselen og bære den inn i lyset

Som Notto bruker jeg mye poesi. I betenkingen brukte jeg bl.a. en god del dikt og salmer av dikterpresten Eivind Skeie. Han formulerer sin salmevisjon slik: ”Å uttrykke menneskers lengsel og bære den inn i lyset”. Det er nær opptil det jeg selv ville med betenkingen: berøre lengselen og bære den inn i kirkens lys. Jeg tror at det i menneskets lengsler ligger en urkraft. Lengselen er begynnelsen til alt. Og samtidig er den et kompass som viser veien. Jeg bruker også mange bilder fra naturen, og ikoner og malerier. Jeg opplever at de gjør noe av det samme som poesien: De bringer opp lengselen og gir den en retning. En kjent norsk fotograf som heter Morten Krogvold, er inne på dette når han sier: “Å lengte er mitt ord... Lengsel.... er kunstens utspring..... Bilder må enten formidle en sak eller røre ved folk”. Jeg tenker at kirken har holdt seg nokså ensidig til det første: Den vil ”formidle en sak”. Jeg har valgt å gå en annen vei: å finne et språk som berører. Jeg ønsker en kirke som berører menneskenes lengsel og oppmuntrer dem til å følge den veien som lengselens kompass viser. Dette vil kirken ikke være i stand til så lenge dens ansatte og lekfolk ikke er i kontakt med sine egne dypeste lengsler og følger den veien de viser dem, veien til sentrum, veien til kilden. Jeg er overbevist om at når mennesket følger sine dypeste lengsler settes det i bevegelse mot Gud, mot andre mennesker og mot hele skaperverket. Det er en bevegelse inn i treenighetens mysterium, som jeg startet med.